

BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA HUDUDIIY TURIZM INFRATUZILMASI XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Xoliqberdiyeva Zarina

Magistr

Kurbanova Maftuna Lazizovna

Toshkent axborot texnologiyalar universiteti dotsenti, PhD

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23044769>

Annotatsiya. Ushbu tezisda barqaror turizmni rivojlantirish sharoitida hududiy turizm infratuzilmasi xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. Turizm infratuzilmasining transport, joylashtirish, umumiy ovqatlanish, savdo, axborot-kommunikatsiya va ko'ngilochar xizmatlari hududning turistik salohiyatini iqtisodiy qiymatga aylantirishda muhim omil sifatida baholangan. Tadqiqotda hududiy turizm infratuzilmasi xizmatlarining iqtisodiy samaradorligini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlar tizimlashtirilgan hamda ularni barqaror turizm tamoyillari asosida takomillashtirish yo'nalishlari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: barqaror turizm, turizm infratuzilmasi, hududiy rivojlanish, turizm xizmatlari, iqtisodiy samaradorlik, turistik talab, turistlar oqimi, turizm daromadlari, raqamlashtirish, xizmatlar sifati.

Kirish. Jahon iqtisodiyotida xizmatlar sektorining rivojlanishi bilan turizmning hududiy iqtisodiy o'sishga ta'siri tobora kuchayib bormoqda. Turizm nafaqat turistlarga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq faoliyat, balki transport, mehmonxona xo'jaligi, umumiy ovqatlanish, savdo, madaniyat, ko'ngilochar xizmatlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va boshqa ko'plab iqtisodiy faoliyat turlarini birlashtiruvchi kompleks soha hisoblanadi. Turizmning ushbu xususiyati uning rivojlanishini bevosita hududiy infratuzilmaning holati bilan bog'laydi. Chunki turistning muayyan hududni tanlashi faqatgina tarixiy-madaniy yoki tabiiy obyektlarning mavjudligi bilan belgilanmaydi. Hududga yetib borish imkoniyati, transport qulayligi, joylashtirish vositalarining sifati, ovqatlanish, internet va axborot xizmatlarining mavjudligi ham turistning qaroriga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli turistik resurslarga boy hududlarda infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi mavjud turistik salohiyatdan to'liq foydalanishga to'sqinlik qilishi mumkin. Aksincha, infratuzilmaning kompleks rivojlanishi turistlar oqimini ko'paytirish, ularning hududda qolish muddatini uzaytirish, turizm xizmatlaridan olinadigan daromadni oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Bugungi sharoitda turizm infratuzilmasini rivojlantirishga faqat turistlar sonini ko'paytirish nuqtayi nazaridan yondashish yetarli emas. Turizmni uzoq muddatli va muvozanatli rivojlantirish uchun iqtisodiy manfaatlar ekologik va ijtimoiy manfaatlar bilan uyg'unlashtirilishi lozim. Aynan shu jihat barqaror turizm konsepsiyasining asosini tashkil etadi.

Turizm infratuzilmasining hududiy iqtisodiyotdagi o'рни. Turizm infratuzilmasi turistlarning hududga kelishi, vaqtincha yashashi, hudud bo'ylab harakatlanishi, ovqatlanishi, zarur axborotlarni olishi hamda turli turistik xizmatlardan foydalanishini ta'minlovchi moddiy va nomoddiy obyektlar hamda xizmatlar majmuasini ifodalaydi. Uning rivojlanganlik darajasi hududning turistik salohiyatidan samarali foydalanish, turistlarga ko'rsatiladigan xizmatlar sifati va turizm sohasining iqtisodiy natijalariga

bevosita

ta'sir

ko'rsatadi.

Hududiy turizm infratuzilmasi tarkibida transport, joylashtirish, ovqatlanish, axborot-kommunikatsiya, savdo va ko'ngilochar hamda muhandislik-kommunal xizmatlar muhim o'rin egallaydi. Transport infratuzilmasining rivojlanganligi turistlarning hududga qulay yetib kelishi va turistik obyektlar o'rtasida erkin harakatlanishini ta'minlash, mehmonxonalar, oilaviy mehmon uylari, hostellar va boshqa joylashtirish vositalarining mavjudligi turistlarning hududda qolish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, restoran, kafe va milliy taomlar maskanlari kabi ovqatlanish xizmatlarining rivojlanishi turistlarning ehtiyojlarini qondirish bilan birga mahalliy tadbirkorlik va bandlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy turizm sharoitida axborot-kommunikatsiya infratuzilmasining ahamiyati ham ortib bormoqda. Internet xizmatlari, turistik axborot markazlari, mobil ilovalar, elektron bronlash va to'lov tizimlari turistlarga zarur ma'lumotlarni tezkor olish hamda xizmatlardan qulay foydalanish imkonini beradi. Shuningdek, savdo va ko'ngilochar infratuzilmaning, jumladan, savdo obyektlari, hunarmandchilik markazlari, madaniy va ko'ngilochar maskanlarning rivojlanishi turistlarning hududda sarflaydigan mablag'larini oshirish va mahalliy iqtisodiyotda qo'shimcha qiymat yaratish imkonini beradi. Bunda elektr energiyasi, suv ta'minoti, kanalizatsiya, sanitariya va chiqindilarni boshqarish kabi muhandislik-kommunal xizmatlarning barqaror ishlashi ham turizm infratuzilmasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Barqaror turizm va infratuzilma samaradorligi. Barqaror turizm iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy manfaatlarining uzoq muddatli muvozanatini ta'minlashga qaratilgan yondashuv bo'lib, turizm faoliyatining hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish bilan birga kelajak avlodlar uchun hududning tabiiy, madaniy va iqtisodiy resurslarini saqlab qolishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv turizmni rivojlantirish jarayonida iqtisodiy manfaatdorlik bilan bir qatorda atrof-muhitni muhofaza qilish va mahalliy aholining manfaatlarini ta'minlash masalalariga ham kompleks ravishda e'tibor qaratishni talab etadi.

Turizm infratuzilmasi nuqtayi nazaridan barqarorlik, avvalo, infratuzilma obyektlarining uzoq muddatli iqtisodiy samara yaratish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Infratuzilmaning rivojlanishi hududga qo'shimcha investitsiyalarni jalb qilish, mahalliy tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholining daromadlarini oshirishga xizmat qilishi lozim. Bunda infratuzilma obyektlaridan foydalanish samaradorligi va ularning turizm xizmatlari bozoridagi talabga mosligi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, turizm infratuzilmasining barqaror rivojlanishi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bilan ham chambarchas bog'liq. Infratuzilma obyektlarini loyihalashtirish va ulardan foydalanish jarayonida suv va energiya resurslarini tejash, chiqindilarni kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish hamda atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtirishga qaratilgan yechimlarni joriy etish muhimdir. Bunday yondashuv nafaqat ekologik muvozanatni saqlashga, balki uzoq muddatda infratuzilma obyektlarining ekspluatatsiya xarajatlarini kamaytirish orqali ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishga ham imkon beradi. Barqaror turizmning yana bir muhim jihati uning mahalliy aholi manfaatlarini bilan uyg'unlashuvidir.

Xulosa. Tadqiqot natijalari hududiy turizm infratuzilmasining rivojlanganligi va xizmatlar samaradorligi turizmning hududiy iqtisodiyotga ta'sirini belgilovchi muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Infratuzilmani rivojlantirishda faqat obyektlar sonini ko'paytirish emas, balki transport, joylashtirish, ovqatlanish va axborot xizmatlarining o'zaro integratsiyasini ta'minlash zarur. Barqaror turizm tamoyillari asosida infratuzilma samaradorligini oshirish uchun iqtisodiy natijalar bilan bir qatorda

Multidisciplinary research and Innovation (SICMRI 2026)

resurslardan oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlik va mahalliy aholining manfaatlarini ham hisobga olish lozim. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va mahalliy tadbirkorlarni turizm xizmatlari tizimiga faol jalb qilish esa xizmatlar sifatini oshirish va hududiy iqtisodiy samarani kuchaytirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, hududiy turizm infratuzilmasini iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy mezonlar asosida kompleks baholash, mavjud infratuzilmani o'zaro integratsiyalash va raqamlashtirish uning iqtisodiy samaradorligini oshirishning muhim yo'nalishlari hisoblanadi. Mazkur yondashuv hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish va barqaror turizm rivojini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sattarova Z.I. Tourism Infrastructure and Its Role in Regional Development in Uzbekistan // International Journal of Artificial Intelligence. – 2025. – Vol. 5, Issue 6. – P. 17–22. DOI: 10.71337/inlibrary.uz.ijai.114435.
2. Mamirkulova G., Mi J., Abbas J., Mahmood S., Mubeen R., Ziapour A. New Silk Road infrastructure opportunities in developing tourism environment for residents better quality of life // Global Ecology and Conservation. – 2020. – Vol. 24. – Article e01194.
3. Mandić A., Mrnjavac Ž., Kordić L. Tourism Infrastructure, Recreational Facilities and Tourism Development // Tourism and Hospitality Management. – 2018. – Vol. 24, No. 1. – P. 41–62. DOI: 10.20867/thm.24.1.12.
4. Seetanah B., Juwaheer T. D., Lamport M. J., Rojid S., Sannasee R. V., Subadar A. U. Does Infrastructure Matter in Tourism Development? // University of Mauritius Research Journal. – 2011. – Vol. 17, No. 1. – P. 89–108. DOI: 10.4314/UMRJ.V17I1.70731. 
5. Hidayat B., Hesna Y., Suraji A., Istijono B., Ophiyandri D. T. Challenges for Tourism Infrastructure Development in West-Sumatra Province of Indonesia // International Journal of Civil Engineering and Technology. – 2017. – Vol. 8, No. 10. – P. 1009–1016
6. Abdurakhmanova A. F., Ahrorov F. B. The Economic and Social Impacts of Ecotourism on Local Employment and Income: A Case Study of Rural Samarkand, Uzbekistan // Regional Science Policy & Practice. – 2025. – Vol. 17, No. 3. – Article 100180. DOI: 10.1016/j.rspp.2025.100180.
7. Zhang Y., Ali Q. Socio-economic determinants of sustainable tourism and their nexus with energy, environment, and economy (3ES): A panel data analysis // Energy Strategy Reviews. – 2024. – Vol. 56. – Article 101577. DOI: 10.101/j.esr.2024.101577.